

Bolalikning yakuni va ruhiy o‘zgarish: Shodmonqul Salom hikoyasi misolida

Qambaraliyeva Durdona

*O‘zbekiston Milliy Pedagogika Universiteti
O‘ZMPU Filologiya fakulteti O‘zbek tili va adabiyoti
yo‘nalishi 401-guruh talabasi*

Annotatsiya: Mazkur maqola Shodmonqul Salomning “Bolalikning so‘nggi kuni” hikoyasi ulg‘ayishning og‘riqli lahzalarini yoritishga bag‘ishlangan. Asar qahramoni orqali beg‘uborlikning tugashi mas‘uliyatning boshlanishi, insonning o‘zligini anglash jarayoni ochib beriladi. Tadqiqot davomida hikoyaning g‘oyaviy badiiy xususiyatlari tahlil qilinadi.

Kalit so‘zlar: Shodmonqul Salom , bolalik, urush, afg‘on, sovet, hikoya, g‘oyaviy badiiy xususiyat.

Hikoya janri azal-azaldan didaktik ma‘no kasb etib, insonlarni yaxshilikka chorlashga xizmat qilib kelgan. “Adabiyotshunoslik lug‘ati”da hikoyaga shunday ta‘rif beriladi: “Hikoya – epik turning kichik janri. Hikoya, odatda, qahramon hayotidan bitta (ba‘zan bir-biriga uzviy bog‘liq, qisqa muddat davomida kechgan bir necha) voqeani qalamga oladi. Tasvirlanayotgan voqealarning qisqa vaqt davomida kechishi hikoyaning hajman kichik, syujeti sodda, ishtirok etuvchi personajlar soni kam bo‘lishini taqozo etadi. Har qanday voqea ham hikoyabop emas. Hikoya asosida yotgan voqeaning yaxlit, tugal bo‘lishi talab etiladi, buning uchun u o‘zining

boshlanishi va yakuniga ega bo‘lishi (masal, latifadagi kabi) lozim. Yaxlit voqeani tasvirlash asnosida hikoyanavis yo shu voqeaning mazmuni, yo uning vositasida xarakterning mohiyatini ochib beradi¹”.

Inson umri bepoyon adirlarga o‘xshaydi: har bir tepalik ortida yangi bir fasl, yangi bir dunyo kutadi. Ammo bu yo‘lda shunday bir chegara borki, undan o‘tgandan so‘ng ortga qaytishning imkoni yo‘q. Bu — beg‘ubor bolalik va mas‘uliyatli ulug‘lik oralig‘idagi o‘sha sirli ostonadir. Shodmonqul Salomning "Bolalikning so‘nggi kuni" hikoyasi aynan shu nozik nuqtani, ya‘ni qalbning qayta tug‘ilish lahzasini mahorat bilan chizib beradi. Mazkur asar shunchaki bir bolakayning bir kuni haqida emas, balki har birimizning ichimizda yashaydigan o‘sha "so‘nggi kun" sog‘inchi haqidadir.

Bolalik inson hayotining eng beg‘ubor, tashvishsiz davri sifatida tasvirlanadi. Ammo har bir bolalikning o‘z yakuni bor. Shodmonqul Salomning “Bolalikning so‘nggi kuni” hikoyasi ana shu beg‘uborlikdan haqiqatga o‘tish jarayonini, ya‘ni

¹ Adabiyotshunoslik lug‘ati. – Toshkent: O‘zbekiston Milliy ensiklopediyasi nashriyoti, 2008.

ulgʻayishning ichki ogʻriqli lahzalarini badiiy va samimiy ifodalaydi. Hikoyada voqealar oddiy bir kun tasviri orqali beriladi. Qahramon — hali bolalik olamida yashayotgan, oʻyin va tasavvurlar bilan band boʻlgan bola. U momosi bilan birga yoʻlga chiqadi va bu jarayon uning hayotida muhim burilish nuqtasiga aylanadi. Yoʻl davomida uning xayoli faqat oʻyin — “urush-urush” bilan band. Bu esa bolalikka xos begʻuborlik va sodda dunyoqarashni koʻrsatadi. Ammo hikoya davomida bolalik va hayotiy haqiqat oʻrtasidagi ziddiyat asta-sekin ochila boradi. Bola uchun oʻyin boʻlib tuyulgan “urush” aslida kattalar dunyosidagi fojealarning aks-sadosi ekanligi seziladi. Bu yerda yozuvchi bolalik tasavvuri bilan real hayot oʻrtasidagi farqni nozik ifodalaydi. Asardagi eng muhim jihat — bu ruhiy oʻzgarish. Bola voqealar jarayonida oʻzining ichki dunyosida sezilmas burilishlarni boshdan kechiradi. U hali toʻliq anglab yetmasa-da, bolalikning yakuniga yaqinlashayotganini his qiladi. Bu his esa quvonchli emas, balki ogʻriqli va tushunarsiz kechinmalar bilan kechadi.

Ulgʻayish jarayoni hikoyada keskin dramatik voqea orqali emas, balki oddiy hayotiy vaziyatlar orqali beriladi. Aynan shu jihat asarning badiiy qiymatini oshiradi. Chunki haqiqiy ulgʻayish ham koʻpincha shov-shuvsiz, ichki kechinmalar orqali yuz beradi. Bola oʻz oʻyinlari, orzulari va begʻubor tasavvurlaridan asta-sekin uzoqlasha boshlaydi.

Zulfiya xolaning fojeaviy nutqi hikoyaning gʻoyaviy markazi sifatida ulgʻayish jarayonining asl mohiyatini ochib beradi. “Isroilimni koʻryapman... yuzlari oyday boʻp kelayapti... Isroilimga kelin tushirayapman...”² degan nutqi asarning nafaqat fojeaviy kulminatsiyasi, balki uning falsafiy markazi hisoblanadi. Ona qalbining haqiqatni inkor etib, uni orzu bilan almashtirishi yoʻqotishning eng ogʻriqli shaklini ifodalaydi. Shu tariqa, hikoya yakunida ulgʻayish jarayoni insonning hayotiy haqiqatlar bilan toʻqnashuvi, ruhiy zarba orqali kechadigan ichki oʻzgarish sifatida talqin etiladi. Zulfiya xolaning nutqi esa ana shu oʻtish nuqtasining eng teran, eng fojeaviy ifodasidir.

Xulosa qilib aytganda, hikoya bizga ulgʻayish — bu vaqt oʻtishi emas, balki insonning ilk bor hayotning ogʻriqli haqiqatlarini anglashi ekanligini uqtiradi. Bolalik esa aynan shu haqiqatlardan bexabar boʻlgan davrdir. Qahramon ana shu bexabar dunyodan ogʻriqli anglash sari oʻtadi va shu bilan uning bolaligi yakun topadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Shodmonqul Salom. Bolalikning soʻnggi kuni (hikoya)
2. Adabiyotshunoslik lugʻati. – Toshkent: Oʻzbekiston Milliy ensiklopediyasi nashriyoti, 2008.
3. Ibrohim Gʻafurov. Birinchi kitob tajribalari // “Mangu latofat”. – Toshkent, 2008.

²Shodmonqul Salom. Bolalikning soʻnggi kuni (hikoya)